

Daria Lazić, MA

TRAČ KAO TEKSTNA VRSTA I LEKSIKOGRAFSKI PROBLEM¹

Sažetak

*Tema je ovoga rada trač, njegovo određenje i opis u rječnicima te pisana realizacija u tiskovinama. Prvi dio rada predstavlja pokušaj određenja trača kao jezične i društvene djelatnosti s obzirom na opise u literaturi i suvremenim rječnicima hrvatskoga jezika. Potom se trač analizira kao tekstna vrsta prema modelu analize tekstnih vrsta koji je razradila Nada Ivanetić u svojoj knjizi *Uporabni tekstovi*, a koji obuhvaća interakcijsko-situacijski kontekst, funkciju, sadržaj/temu, makrostrukturu i mikrostrukturu (leksičko-gramatičku razinu). Nadalje se prikazuje kako se u traču ostvaruje sedam kriterija tekstualnosti de Beaugrandea i Dresslera: kohezija, koherencija, intencionalnost, prihvatljivost, informativnost i intertekstualnost. Analiza je provedena je na korpusu tekstova o kraljevskim obiteljima objavljenih u hrvatskome časopisu *Gloria*. Naposljetku se na temelju analizom stečenih uvida i podataka u suvremenim korpusima hrvatskoga jezika predlaže obrada natuknice trač u modernome korpusno utemeljenom e-rječniku te se ukazuje na neke s time povezane leksikografske probleme.*

Ključne riječi: trač, tekstne vrste, načela tekstualnosti, e-rječnici, društveni stereotipi

Uvod

Trač je pojava s kojom se svakodnevno susrećemo u različitim oblicima i okolnostima – u privatnoj usmenoj komunikaciji s bliskim osobama, na internetu, ali i u medijima, gdje se trač ostvaruje u okviru javne komunikacije. Pojam trača obuhvaća heterogene tekstove te je teško izdvojiti jezične i druge osobitosti koje bi bile zajedničke svim oblicima trača.

Trač nije osobito zastupljen kao predmet istraživanja u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi. Razlog tomu može biti činjenica da se na trač obično gleda kao na nešto trivijalno, nemoralno i slično, jezična realizacija trača koja sama za sebe nije pretjerano zanimljiva i različita od nekih drugih oblika u okviru razgovornoga ili publicističkoga stila, kao i njegova naglašena društvena dimenzija, što postavlja zahtjev za širim, interdisciplinarnim pristupom traču. Na taj je problem ukazala i Lada Badurina (2008) u članku *Prilog teoriji trača*, koji je jedan od izvora na koje se oslanja ovaj rad. Autorica se bavi u prvome redu jezičnim i strukturnim osobitostima usmenoga trača, no raspravlja i o društvenim, funkcionalnim, vrijednosnim i sadržajnim aspektima koji se odnose na trač općenito.

U ovome se radu proučava pisani trač kakav nalazimo u tiskovinama, konkretno u časopisima namijenjenim izvještavanju o životima slavnih osoba, na primjeru tekstova tematski povezanih s članovima kraljevskih obitelji. Iako će biti govora o jezičnim značajkama, trač će se u prvome redu promatrati kao tekstna vrsta s određenim strukturnim, komunikacijsko-funkcionalnim i situacijskim obilježjima. U uvodnome dijelu rada pokušat će se odrediti pojam trača, dok će se središnji dio sastojati od analize prema modelu analize tekstnih vrsta Nade Ivanetić (2003), koji obuhvaća interakcijsko-situacijski kontekst, funkciju,

¹ Rad je izrađen u okviru istraživačkoga projekta *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik* (IP-2016-06-2141), koji u cijelosti financira Hrvatska zaklada za znanost.

sadržaj/temu, makrostrukturu i mikrostrukturu (leksičko-gramatičku razinu). Potom će se promotriti zadovoljava li trač sedam konstitutivnih načela tekstualnosti de Beaugrandea i Dresslera (2010) – koheziju, koherenciju, intencionalnost, prihvatljivost, informativnost, situativnost i intertekstualnost – te na koji se način ta načela u njemu ostvaruju. Naposljetku će se na temelju analizom stečenih uvida predložiti obrada natuknice *trač* u modernome korpusno utemeljenom e-rječniku kao što je *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*, mrežni rječnik hrvatskoga standardnog jezika koji se trenutačno izrađuje u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Analiza je temeljena na tekstovima o pripadnicima kraljevskih obitelji iz nekoliko brojeva hrvatskoga časopisa *Gloria* (uglavnom u rubrici *S kraljevskih dvora*) objavljenih 2011. i 2020. godine te tekstovima s mrežnoga portala toga časopisa (www.gloria.hr) objavljenim u istoimenoj rubrici u razdoblju od 3. travnja 2019. do 30. svibnja 2020.

Trač kao tekstna vrsta

Zadaća tekstne lingvistike mogla bi se odrediti kao sustavan opis pravila i karakteristika konstitucije konkretnih tekstova te njihova značenja za recepciju, a te spoznaje zatim mogu unaprijediti razumijevanje tuđih i produkciju vlastitih tekstova (Ivanetić 2003: 2). Pri tom je opisu važna svijest o postojanju različitih tekstnih vrsta, odnosno globalnih oblika organizacije teksta. Ivanetić (2003: 3) navodi Brinkerovu definiciju tekstnih vrsta kao konvencionalnih obrazaca složenih jezičnih radnja koji ujedinjuju tipična kontekstna (situacijska), komunikacijsko-funkcionalna i strukturalna (gramatička i tematska) obilježja. Drugim riječima, tekstne su vrste jezičnom praksom utvrđeni oblici jezičnoga djelovanja, a tekstna se lingvistika među ostalim bavi njihovom klasifikacijom te opisuje strukturalna, funkcionalna i druga obilježja karakteristična za pojedine tekstne vrste.

Određenje pojma *trač*

Trač je tip jezične i društvene djelatnosti s kojom se susrećemo svakodnevno. Pa ipak, iako svi imamo predodžbu o tome što je to trač, problemi nastanu kad ga poželimo jednoznačno odrediti. Badurina na početku svojega članka daje radnu definiciju trača: „načelno neprihvatljivo, više ili manje zlonamjerno i/ili senzacionalističko razglabanje o tuđim životima” (Badurina 2008: 159). Napominje da je trač kompleksna jezična djelatnost te da je za sveobuhvatnu procjenu i definiciju trača potrebno uzeti u obzir širi društveni kontekst u kojemu se trač pojavljuje, što nadalje podrazumijeva interdisciplinarni pristup.

U *Velikome rječniku hrvatskoga jezika* Vladimira Anića trač je određen kao „1. sitno ogovaranje; 2. brbljanje o bezazlenim svakodnevnim temama; pričanje” (Anić 2003), dok je definicija pojma u *Rječniku hrvatskoga jezika* Jure Šonje mnogo negativnije obojena: „laži ili poluistine koje se o nekome šire radi klevete, nanošenja štete, kompromitacije, pravdanja vlastitih nečasnih postupaka i sl.; ogovaranje” (Šonje 2000). U *Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika* (VRH 2015) natuknici *trač* također su pridružena dva značenja, od kojih se prvo odnosi na trač kao nepoželjnu praksu i slično je određenju u Šonjinu rječniku, a drugo odgovara širemu određenju trača kao razgovora o svakodnevnim temama, kakvo nalazimo i u Anićevu rječniku: „1. glasina koja se o kome širi radi klevete, nanošenja štete, sramoćenja, pravdanja vlastitih nečasnih postupaka i sl., utemeljena na poluistinama ili lažima; 2. pričanje o bezazlenim svakodnevnim temama”. U *Školskome rječniku hrvatskoga jezika* (ŠR 2012)

također su navedena dva značenja riječi *trač*: „1. neprimjerena ili loša vijest o onome tko nije prisutan; 2. neprimjereno, loše govorenje o onome tko nije prisutan, sin. *ogovaranje*”, pri čemu je drugo značenje sinonimno s *ogovaranjem*, a nije riječ o razgovoru o svakodnevnim temama. Iz rječničkih se definicija može iščitati da su predmet trača trivijalne svakodnevne teme, osobito pojedinosti iz privatnoga života neke (odsutne) osobe, da trač podrazumijeva izricanje nečega više ili manje negativnog te da je riječ o lažima ili poluistinama, dok dio rječnika bilježi i šire značenje trača kao razgovora o trivijalnim, svakodnevnim temama, ne nužno s namjerom da se o kome kaže što loše.

Pri pokušaju određenja pojma, Badurina obazire se na nekoliko njegovih bitnih aspekata. Kao prvo, trač se nerijetko povezuje s prenošenjem laži, neistine (što je prisutno i u određenju trača kao *laži* ili *poluistine* u Šonjinu rječniku i *VRH-u*). No odnos sadržaja trača prema istini (ili govornikovo znanje o (ne)istinitosti vlastitih riječi) zapravo nije dostatan kriterij za određivanje pripadnosti žanru. Ono što je ključno za to da bi se govor o događajima iz čijega života smatrao tračem zapravo je govornikova namjera da o drugoj, obično neprisutnoj osobi kaže nešto manje ili više negativno. Pritom trač može obuhvaćati širok raspon jezičnih praksi, od sitnog ogovaranja ili jednostavno razgovora o trivijalnim sadržajima do klevete, nanošenja štete i slično, što može imati ozbiljne posljedice (Badurina 2008: 162). Širenje lažnih informacija o kome često je, doduše, zlonamjerno (iako se to može činiti i u druge svrhe), no jednako zlonamjerno može biti i govor o istinitim činjenicama, poput poznatih ili lako provjerljivih podataka iz života poznatih osoba.

Za trač je također karakteristično prožimanje privatne i javne sfere, pretakanje jedne u drugu, relativiziranje ionako tanke granice među njima (Badurina 2008: 164–166). To se prožimanje opaža na dvije osnovne razine: može se odnositi na predmet trača, ali i na komunikacijski i društveni kontekst unutar kojega se trač pojavljuje. Kao prvo, univerzalnost trača pokazuje činjenica da njegovim sadržajem mogu jednako postati privatni znanci sudionika komunikacije kao i javne osobe poput političara, holivudskih glumaca, pripadnika kraljevskih obitelji i tako dalje. K tomu, trač se ostvaruje kao privatna aktivnost, u privatnoj komunikaciji, ali i u javnoj sferi, prenošen javnim medijima. Tračem se često u javnost iznose pojedinosti iz čijega privatnog života, a možemo lako zamisliti da će zanimljivi tračevi nakon toga postati sadržajem privatnih razgovora, što oslikava prožimanje privatne i javne sfere. To omogućuje manipulaciju tračem, stvaranje željene slike u javnosti zahvaljujući traču. Lako je zamisliva, primjerice, situacija u kojoj trač funkcionira kao jedno od sredstava političke borbe, način da se protivnik prikaže u lošem svjetlu. No trač isto tako može poslužiti i za stvaranje željene slike o sebi, na primjer usmjeravanjem pozornosti na sadržaj trača pozornost se može odvratiti od nekih drugih nepoželjnih činjenica.

Nadalje, trač je podjednako individualna kao i društvena djelatnost, odnosno ispunjava individualne i društvene funkcije. Može se pretpostaviti da se pojedinci prepuštaju *tračanju* iz više razloga, kao što je pribjegavanje lakim temama kako bi se odmaklo od teške svakodnevne, puka znatiželja ili potreba da saznamo detalje iz tuđih života kako bismo bolje razumjeli vlastite. S druge strane, osnovna je društvena funkcija tračanja socijalizacija. Ogovarajući i pritom osuđujući društveno neprihvatljivo ponašanje mi pokazujemo slaganje s općim društveno prihvaćenim stavovima i na taj način dokazujemo svoju pripadnost određenoj društvenoj skupini, zajednici i solidarnost s njom, a vrijednosni i moralni stavovi društvene skupine ponavljanjem se ujedno i utvrđuju i šire. Funkcije da informira, zabavi i utječe, koje

se također mogu pripisati traču, nalaze se između te dvije sfere, individualne i društvene (Badurina 2008: 166–168).

Sadržajna komponenta bitna je odrednica trača i s obzirom na nju trač se može odrediti kao „zanimanje za tuđe živote”. Teme koje se pojavljuju u tračevima najčešće su bezazlene svakodnevne teme (tko što s kime što čini i je li to dobro, tko je popularan, a tko nije, što učiniti u teškim životnim situacijama...), ali ima i ozbiljnijih (na primjer pronevjera novca). Bitno je da su podatci oko kojih se trač gradi senzacionalistički, u kontekstu trača zanimljivo je ono što čini otklon od uobičajenoga, očekivanoga, društveno prihvatljivoga. Badurina (2008: 164) oslikava tu činjenicu primjerom da će predmetom trača teško postati priča o susjedi koja „radi u banci, suprug joj je ugledan mikrobiolog, a djeca uspješno završavaju škole”. Nasuprot tomu, krađa umjetnina ili susjeda koja je žrtva obiteljskoga nasilja, a djeca joj se drogiraju, vjerojatno će dati povoda nastanku tračeva. Iako se *tračanje* obično doživljava kao tipično ženska aktivnost i razbibriga, u široko postavljene tematske okvire trača kakve donosi Badurina, jednako se mogu uklopiti i neke teme koje se više pripisuju muškarcima, primjerice politički i privredni skandali, razgovor o automobilima i slično. Zanimanje za tuđe živote često je usmjereno na svijet poznatih i slavnih osoba, među njima i pripadnika kraljevskih obitelji, a o tome kojim se temama bave tračevi o kraljevskim obiteljima poprilično govore već i sami naslovi: *Tajne veze* (braća Casiraghi), *Modni sklad sa snahom* (Elizabeta 2.), *Pustolovi na putovanju* (norveška kraljevska obitelj na putovanju oko svijeta), *Vragolan s ružičastim gaćicama* (princ Harry), *Smiješak za tetoviranog konjušara* (vojvotkinja od Cornwalla); *Princeza Beatrice se zaručila za tajkuna: vjenčanje dolazi nakon manje od godinu dana veze* (princeza Beatrice i Edoardo Mapelli Mozzi); *Otkrili ime svoje humanitarne organizacije, iza kojeg stoji priča s posebnim značenjem* (princ Harry i Meghan Markle); *Prvo pojavljivanje kraljevske bebe na afričkoj turneji: princ Archie u Meghaninom naručju je najslađi prizor dana* (princ Harry i Meghan Markle), *Rijetko ih vidimo na okupu: tri kraljice i dvije princeze ukrade svu pažnju u glamuroznim haljinama* (španjolska kraljica Letizia, nizozemska kraljica Maxima, belgijska kraljica Mathilde, danska princeza Mary i švedska princeza Victoria) i tomu slično. Općenito se najčešće tematiziraju ljubavne veze i problemi, moda, putovanja na koja odlaze članovi kraljevskih obitelji, kao i niz manje ili više bitnih pojedinosti iz njihova života poput proslava rođendana (*Limun za rođendan*; princ Akishino), zabava, hobija (npr. *Zaljubljenica u jahanje*; Charlotte Casiraghi), dobrotvornog rada (*Sve za bolesne*; Maxima od Nizozemske), službenih posjeta i slično te skandali povezani s članovima kraljevskih obitelji (*Seks-skandal na švedskom dvoru*).

Tračevi su prisutni u različitim medijima i kontekstima te s obzirom na to poprimaju različite forme. Susreću se u usmenoj komunikaciji, u neslužbenoj pisanoj komunikaciji, primjerice SMS-ovima, na internetu (forumi, portali, *chat*...), te kao žanr u sklopu publicističkoga stila. Trebali bi dominirati u tzv. žutome tisku, a rijetko se pojavljivati u ozbiljnome tisku iako to često nije slučaj te se i u, primjerice, hrvatskim dnevnim novinama često mogu susresti svakodnevne i senzacionalističke teme i tekstovi koji bi se mogli nazvati tračem. Trač je čest u specijaliziranim časopisima koji donose pojedinosti iz života slavnih osoba, kao što je hrvatski tjednik *Gloria*.

Klasifikacija tekstne vrste

Klasifikacija tekstnih vrsta u hrvatskome jeziku Nade Ivanetić, predstavljena u knjizi *Uporabni tekstovi*, temelji se na Searleovoj funkcionalističkoj klasifikaciji govornih činova. U toj podjeli trač prema funkciji pripada ekspresivima, čija je ilokucijska namjera² izraziti stav prema kome ili čemu (Ivanetić 2003: 73). Iako skupinu čine heterogeni tekstovi, autorica navodi predvidivu strukturu i sadržaj te performativnost kao neke od zajedničkih karakteristika tekstova iz te skupine. Oni se nadalje mogu podijeliti na altercentrirane i egocentrirane, pri čemu bi trač pripadao prvima, i to onoj podskupini čija je funkcija izraziti negativni stav prema kome ili čemu (iako je iz primjera obrađenih u ovome radu vidljivo da trač ne mora uvijek biti negativno obojen).

Trač – analiza tekstne vrste

Različiti su autori predlagali različite definicije teksta zasnovane na različitim kriterijima koji su smatrani ključnima za njegovo ustrojstvo. Raznolikost pristupa tekstu dovela je do različitih modela njegove analize. Pri analizi konkretnih tekstova i tekstnih vrsta često se kombinira više teorijskih modela. Ivanetić (2003: 45–51) izdvojila je sljedećih pet jezičnih i izvanjezičnih obilježja koja se pojavljuju kao nezaobilazne sastavnice teorijskih modela i empirijskih analiza tekstnih vrsta: interakcijsko-situacijski kontekst, funkcija, sadržaj/tema, makrostruktura, mikrostruktura (leksičko-gramatička razina).

Tekstne su vrste određene **situacijom** i **interakcijskim okvirom** u kojima se pojavljuju. Kao što je već spomenuto, trač se pojavljuje u različitim medijima i kontekstima, što za posljedicu ima različitost forme. Može se ostvariti kao dio privatne ili javne komunikacije. Privatni se trač najčešće odvija među sudionicima čiji je odnos blizak i privatn, kao usmeni iskaz ili neslužbena pisana komunikacija, dok se javni trač prenosi javnim medijima – očekivan je u tzv. žutom tisku, popularnim televizijskim i radioemisijama s vijestima iz života slavnih osoba, ali se susreće i u drugim, „ozbiljnijim” tipovima publikacija. Javni se trač razlikuje od privatnoga, ne odvija se među bliskim osobama, nego je namijenjen širokomu krugu čitatelja – recipijenata. Javni trač pripada javnoj domeni jezičnoga djelovanja, pri čemu trebaju biti zadovoljene norme javne komunikacije. Za razliku od privatnoga trača, koji često donosi detalje iz života privatnih osoba bliskih sudionicima razgovora te se nerijetko odlikuje tajnovitošću (tračanje zbog bliskosti sudionika može imati posljedice na njihove živote i međusobne odnose), predmet su javnoga trača javne osobe, čija je poznatost uvjet uspješnoga funkcioniranja trača.

Budući da predmetom trača obično postaju senzacionalistički sadržaji koji mogu biti manje ili više negativno obojeni, prirodno je da se nameće pitanje o istinitosti informacije prenesene tračem. Stoga se pred trač postavlja zahtjev za vjerodostojnosti, čime se osigurava povjerenje među sudionicima komunikacije i njihova suradnja. U analiziranim primjerima često je navođenje izvora informacija (*Je li se supermodel Kate Moss (36) udala za ropera Jamieja Hincea – kako tvrde britanski mediji – nije poznato, no da je par i nakon tri godine veze sretan i zaljubljen, u to nema sumnje.; Robert Jobson koji godinama pomno proučava kraljevsku obitelj, za Daily Mail objašnjava da su tenzije između Kate i Williama i Meghan i*

² U teoriji govornih činova, čiji je začetnik John Langshaw Austin, ilokucijskim se činom naziva govornikova namjera da izgovorenim sadržajem na koga djeluje ili što učini (*Struna*).

Harryja itekako vidljive i dokazive.), a vjerodostojnost trača prividno povećavaju i ograde (Treba napomenuti da je spomenuti časopis sklon pretjerivanju i objavljivanju rubnih informacija, no vijesti o Harryjevoj tuzi i nestabilnosti u Americi prenio je niz relevantnih svjetskih medija i svi su na istom tragu – Harry je u Americi tužan, usamljen i izgubljen.). Tekst se potkrepljuje fotografijama koje funkcioniraju kao svojevrsan dokazni materijal i(li) dopuna tekstu, a mogu biti i pokretač trača ([*Albert od Monaca*] nije baš uživao u igri svoje ekipe – kao što se može vidjeti i na ovim fotografijama.; Kate je ulovila obiteljsku ljubav i emociju i dodatno je naglasila crno-bijelim filterom. (...) Na fotografiji princ William, koji je inače suzdržan od emocija u javnosti, u obraz ljubi najmlađeg sina, 19-mjesečnog Louisa.). Na sličan način s tekstom može biti povezan i videomaterijal na internetskim portalima ili u televizijskim emisijama (*Najslabije što ćete danas vidjeti: djeca princa Williama i Kate u neodoljivom videu*).

Funkcija teksta odnosi se na komunikacijsku namjeru njegova autora. Funkcija se može iščitati iz različitih tekstnih (na primjer jezični oblici, vrsta teme i njezina obrada) i kontekstnih (situacija, institucijski okvir, domena i slično) elemenata. Već je spomenuto da je Ivanetić trač svrstala među ekspresive, vrstu tekstova čija je osnovna ilokucijska namjera izraziti stav prema kome ili čemu. Taj je stav u slučaju trača negativan. Među spomenutim primjerima novinskih tekstova što se bave detaljima iz života članova kraljevskih obitelji nalaze se gotovo posve neutralni tekstovi koji tematiziraju, primjerice, modu ili luksuzan život, ali i otvoreno negativni (*Seks-skandal na švedskom dvoru; Harry je u Americi tužan, usamljen i izgubljen.*).

Trač se može povezati i s drugim funkcijama. Njime se prenosi kakva nova, dosad nepoznata informacija o životu druge osobe, što znači da je njegova funkcija dijelom i informativna. Trivijalni i senzacionalistički sadržaji koji su predmet trača ujedno imaju i zabavnu funkciju. Nadalje, raspravljajući o tuđim životima, osobito o stvarima koje se doživljavaju kao negativne ili kao otklon od uobičajenoga, stvaramo određenu sliku o drugima, ali i propitujemo i utvrđujemo vlastite stavove. Na taj način trač može utjecati na mišljenje čitatelja.

Sadržaj, odnosno **tema** jedna je od najbitnijih odrednica trača. Tematski se trač može odrediti kao (neočekivane) vijesti iz čijega života. Ivanetić (2003: 51–52) navodi tri osnovna načina razvijanja teme – deskripciju, naraciju i argumentaciju – te spominje da je razvoj teme po narativnome obrascu karakterističan za trač. Narativno izlaganje teme podrazumijeva rekonstrukciju kakvoga završenog događaja u koji je često i sam pripovjedač na neki način bio uključen.

Primjer je narativnoga razvijanja teme tekst naslova *Pratili su ih skandali, osude i prijezir, ali ni kraljici, a ni javnosti nisu dali da im stanu na put*. Članak prikazuje ljubavnu priču britanskoga princa Charlesa i Camille, vojvotkinje od Cornwalla, od prvoga susreta do današnjih dana kad je Camilla prihvaćena kao članica britanske kraljevske obitelji te je s princem u travnju 2020. proslavila petnaestu godišnjicu braka, u povodu koje je članak objavljen. U uvodnome dijelu upoznajemo se s parom, u prvome redu s Camillom jer se pretpostavlja da je princ čitatelju dobro poznat, kao s pripadnicima britanskoga visokog društva te s njihovim prvim susretom na utakmici pola. Svojevrsan zaplet čini njihovo stupanje u brak s drugim partnerima, nakon čega su ostali u kontaktu koji je u nekome trenutku prerastao u romantičan odnos, što je dovelo do brojnih skandala. Vrhunac predstavlja njihovo vjenčanje 2005., a potom slijedi rasplet, odnosno postupno prihvaćanje u javnosti i kraljevskoj obitelji.

Tračevi su u časopisima, međutim, češće kratki tekstovi u obliku izvještaja o kakvu događaju. Sadržaj se izlaže deskriptivno, obično kronološki, navode se, primjerice, podatci o sudionicima, mjestu, vremenu i tijeku događaja te eventualnim posljedicama. Primjer je deskriptivnoga izlaganja teme tekst *Nogometno razočaranje*:

Monegaški knez Albert vatreni je navijač nogometnog kluba Monaco i ne propušta nijednu utakmicu. Prošlog vikenda (vrijeme radnje) otišao je sa **zaručnicom Charlene Wittstock** i na gostovanje u Nicu (mjesto radnje), ali nije baš uživao u igri svoje ekipe – kao što se može vidjeti i na ovim fotografijama.

Budući da je obično riječ o kratkim tekstovima, njihova je **makrostruktura**, odnosno slijed sadržajno-funkcionalnih dijelova, jednostavna. Tekstovi obično imaju naslov, nakon čega slijedi središnji dio u kojem se izvještava o događaju. Katkad se u strukturi središnjega dijela može naći kratak uvod te, rjeđe, završetak u obliku zaključka, stava ili slično. Nešto opširniji tekstovi, kakvi se obično objavljuju na internetskim portalima na kojima nema prostornoga ograničenja, često imaju strukturu obrnute piramide: na početku se nalazi sažetak vijesti o kojoj se izvještava, potom se ona detaljnije izlaže te se naposljetku navode najmanje važni, općeniti ili dodatni podatci. U tekstovima koji govore o kraljevskim obiteljima za koje se pretpostavlja da su čitateljstvu manje poznate na kraju se često navode drugi podatci iz njihova života poput veza, potomaka i slično. Naslov je, kao što je to općenito slučaj kod novinskih članaka, važan dio trača i cilj mu je privući pozornost čitatelja, što je vidljivo u jezičnome oblikovanju naslova, ali i njihovu grafičkom isticanju. Tipična struktura novinskoga trača prikazana je na primjeru dvaju tekstova:

(1)

ELIZABETA II

Kraljevska premijera

[UVOD:] *Britanska vladarica Elizabeta II. ne može odoljeti dobrom filmu – pa rijetko propušta kraljevske premijere. [SREDIŠNJI DIO, događaj:] Na nedavnoj, na kojoj je prikazan 'The Voyage of the Dawn Treader', novi nastavak 'Narnijskih kronika', čestitala je poslije glumcima, a najviše joj se, čini se, svidio irski glumac Liam Neeson, s kojim je i najdulje razgovarala.*

(2)

OVO NITKO NIJE OČEKIVAO

Šokantna odluka švedskog kralja: unucima je oduzeo kraljevske titule

[UVOD, sažetak vijesti:] *Kralj Švedske Carl XVI. Gustaf odlučio je uvesti neke promjene unutar kraljevske kuće koje nitko nije očekivao. Njegovi unuci više se neće moći predstavljati kao kraljevska visočanstva niti obavljati službene dužnosti.*

[SREDIŠNJI DIO, događaj:] *Švedska kraljevska palača objavila je da djeca princeze Madeleine (37) i Chrisa O'Neilla te djeca princa Carla Phillipa (40) i princeze Sofije više neće biti članovi kraljevske obitelji. Naime, princeza Leonore (5), princ Nicolas (4) i princeza Adrienne (1), kao i princ Alexander (3) i princ Gabriel (2) izgubit će svoje titule i u budućnosti neće moći obavljati službene kraljevske dužnosti.*

"Njegovo veličanstvo kralj odlučio je pokrenuti promjene u kraljevskoj kući. Njihova svrha je utvrđivanje koji će od članova kraljevske obitelji moći ispunjavati službene dužnosti", stoji u službenom priopćenju maršala države Fredrika Wersla.

Unatoč tome što će maleni prinčevi i princeze izgubiti titulu 'kraljevskog visočanstva', njihov djed, kralj švedske Carl XVI. Gustaf, dopustio im je da zadrže titule vojvode i vojvotkinje koje su dobili nakon rođenja. Jedinu koja će smjeti obavljati kraljevske dužnosti su princ Carl Phillip i princeza Madeleine. [ZAVRŠETAK, dodatni podatci:] Madeleine trenutno živi u Miamiju i radi za Svjetsku zakladu za očuvanje djetinjstva koju je osnovala njezina majka, kraljica Silvia. Princ Carl Phillip i njegova supruga Sofia nastaviti će s radom u vlastitoj humanitarnoj zakladi.

Princeza Madeleine i financijski stručnjak Chriss O'Neill prošle su godine dobili princezu Adrienne, a ponosni je otac svijetu vijest objavio svega nekoliko sati nakon što je njegova princeza došla na svijet.

Trač **jezično** nije osobito standardizirana tekstna vrsta. Dok su u usmenome traču česte određene ritualizirane formulacije (Badurina 2008: 177–178), to nije slučaj s pisanim tračem kakav nalazimo u tiskovinama. Jezična i stilska osobitost analiziranih primjera proizlazi iz senzualnosti koja odgovara sadržaju i funkciji tekstova. Ekspresivnost izraza postiže se odabirom leksika, ekspresivnim riječima, epitetima te ostalim stilskim sredstvima. Slijedi nekoliko primjera:

- (1) *lijepa kći princeze Caroline; slikoviti njemački gradić; mirisno ruho; ljuljuškanje na moru*
- (2) *Kraljica Margarethe i njezina snaha, princeza Marie, te večeri nisu štedjele na svili, brokatu, krznu, zlatu i draguljima, a njihovi kavaliri, princ Henrik i princ Joachim, izgledali su – kao iz bajke.*
- (3) *Kateina haljina iz 2016. godine dobila je novo lice uz svjetlucave 'Pepeljuga' cipele; Istina o odlasku s dvora: Harry je uvijek želio biti princ iz neke druge, modernije i suvremenije bajke*
- (4) *Patila je od teških napadaja panike: 'Meghan je presretna što je pobjegla od kraljevskog kaosa'.*

U tračevima o kraljevskim obiteljima pojavljuje se leksik sadržajno povezan s dvorom, rodbinskim vezama, kraljevskim i plemićkim titulama, kao i s aktivnostima kojima se pripadnici kraljevskih obitelji bave te aspektima kraljevskoga života koji zanimaju javnost, primjerice moda, nakit, putovanja, sport, dobrotvorna djelatnost, ljubav i brak. Kao što je već spomenuto, često je pozivanje na fotografije kojima je tekst dopunjen (*Skoro 370 milijuna funti čistog luksuza. Obnavlja se dio Buckinghamske palače, pogledajte unutrašnjost velebnog izdanja kraljevske obitelji*). Izražavanje tajnovitosti (*Budući kralj otkriva tajnu vjenčanja prinčeva Williama i Harryja*), pozivanje na glasine (*Supruga princa Harryja navodno je prijateljima u razgovoru otkrila da su članovi kraljevske obitelji ljubomorni na nju i Harryja...*), izricanje nesigurnosti i slični postupci koji su uobičajeni u tračevima o drugim poznatim osobama pojavljuju se i u ovim tekstovima, no nešto su rjeđi, među ostalim i stoga što kraljevske obitelji na osobit način sudjeluju u javnom životu i događaji o kojima tekstovi govore nerijetko nisu tajni i posve privatni.

Tekstna načela u traču

De Beaugrande i Dressler u svojem *Uvodu u lingvistiku teksta* (2010: 14–24) navode sedam kriterija tekstualnosti koji trebaju biti zadovoljeni kako bi tekst bio komunikativan te kako bi se mogao smatrati tekstom kao komunikacijskim događajem. U ovom ću poglavlju ukratko prikazati kako se ta načela ostvaruju u tračevima o kraljevskim obiteljima.

Kohezija se odnosi na gramatičke međuovisnosti kojima su povezani elementi površinske strukture teksta. U tekstovima je često ponavljanje elementa, kao u sljedećim primjerima supstitucije, uporabe koreferencijalnih izraza:

- (1) *Za tu prigodu kraljica Sofija i njezina kći, princeza Victoria, okitile su se obiteljskim draguljima: mama je nosila ogrlicu i naušnice od safira, a kći je izabrala jednostavnu, ali jednako dragocjenu ogrlicu od pedesetak briljanata ne manjih od 4 karata.*
- (2) *Modne lekcije Meghan Markle: Vojvotkinja se ne skida iz haljine kojom se bez puno truda postiže odličan poslovni look.*

Povezivanju može služiti i elipsa, izostavljanje elemenata strukture (*Haljina će se ponovno proizvoditi – ali cijena će biti drukčija. Veća, naravno.*), a kohezivni element čini i uporaba odgovarajućega glagolskog vremena, u slučaju novinskoga trača obično prošloga.

Za **koherenciju**, smislenost teksta, u slučaju tračeva o kraljevskim obiteljima osobito su važna znanja o određenim ritualima, poput kraljevskih zaruka, vjenčanja, svečanih večera i slično. Presupozicija, odnosno pretpostavka kazivanja, upoznatost je čitatelja s poznatim članovima kraljevskih obitelji te eventualno određenim okolnostima iz njihovih života. Zbog važnosti takvih podataka za funkcioniranje trača u tekstovima se često i eksplicitno navode titule, rodbinske i ljubavne veze i tomu slično. Koherencija se među ostalim ostvaruje i istom temom, tekstovi su najčešće kratki i monotematski.

Intencionalnost se odnosi na sredstva kojima se ostvaruju komunikacijski ciljevi teksta. Kako bi se ostvarila funkcija novinskoga trača da zabavi, informira ili oblikuje mišljenje o kome, pozornost se među ostalim pridaje izboru teme koja će biti zanimljiva čitateljima, uporabi jezičnih sredstava kojima se, na primjer, postiže dojam senzualnosti ili ozračja kraljevskoga života te oblikovanju naslova kako bi se privukla pozornost čitatelja i kako bi ih se navelo na čitanje teksta ili kupnju časopisa. Kriterij **prihvatljivosti**, koji osigurava da je tekst kohezivan i koherentan te koristan i relevantan za čitatelja, također je ispunjen u ovim tekstovima koji su uglavnom jednostavni, govore o trivijalnim sadržajima svojstvenim traču te ih prepoznamo kao tekstove namijenjene zabavi. Prihvatljivosti trača doprinose sredstva kojima se stvarno ili prividno ostvaruje njegova vjerodostojnost. Relevantnost tračeva obično je vremenski ograničena, vijest za koju je većina ljudi već čula, koliko god bila senzacionalna poput one o Harryjevu i Meghaninu napuštanju dvora i kraljevskih dužnosti, teško će ikoga zainteresirati nakon što se proširila.

Kriterij **informativnosti** također je zadovoljen u analiziranim tekstovima. Tračevi donose nove sadržaje kojima je cilj iznenaditi, no nisu zasićeni novim podacima koje bi otežale recepciju teksta. **Situativnost** trača bit će zadovoljena ako se on pojavljuje u žutome tisku ili televizijskoj ili radijskoj emisiji u kojoj su takvi sadržaji prihvatljivi, no neće biti relevantan za osobu koja čita, primjerice, kakav poslovni časopis ili ozbiljne dnevne novine. Također, trač je dijelom povezan s prostorno-vremenskim kontekstom. Dok su, na primjer, članovi britanske kraljevske obitelji poznati diljem svijeta (te nije neobično da su vijesti o njima najzastupljenije u obrađenoj materijalu), događaji iz života nekih daljih pripadnika manje poznatih obitelji

bit će zanimljivi lokalnim čitateljima, no ne i čitateljima u drugim zemljama. Posljednji kriterij, **intertekstualnost**, u traču je u prvome redu prisutan tako što je svaki konkretan tekst tipološki povezan s prijašnjim ostvarenjima te tekstne vrste. Na temelju jezičnih, tematskih i strukturnih osobitosti čitatelj prepoznaje i prihvaća tekst kao trač. Izravno referiranje na postojeće tekstove nije toliko često, no može se pojaviti u naslovima kako bi bili efektniji, kao što je to u primjeru *Kateina haljina iz 2016. godine dobila je novo lice uz svjetlucave 'Pepeljuga' cipele*.

Trač kao leksikografski problem

Spoznaje stečene analizom trača, njegovih jezičnih, sadržajnih i drugih karakteristika, mogu se iskoristiti pri leksikografskoj obradi s njim povezanih leksema. Budući se na trač gleda kao na više ili manje negativnu aktivnost te da se njime često nastoji reći što loše o osobi koja nije prisutna, u rječniku utemeljenome na korpusu treba razmisliti o tome kako vjerno prikazati stvarnu jezičnu uporabu posredovanu korpusom³, a da pritom rječnička obrada ne djeluje uvredljivo. Uvredljivim rječničkim sadržajima bavio se, među ostalim, Schutz (2002), koji razlikuje izravno uvredljive izraze, kojima se komu obraća ili ga se opisuje na pogrdan način, i neizravno uvredljive izraze, čija uvredljivost proizlazi iz stereotipne predodžbe o kakvoj društvenoj skupini (Schutz 2002: 638). Takav je slučaj, primjerice, s pridjevima *ženskast* i *nemuževan*, koji, osim što se mogu upotrijebiti s izravnom namjerom da se koga prikaže u negativnome svjetlu, također odražavaju stereotipne predodžbe o ženama i muškarcima, što može biti uvredljivo za te društvene skupine. Budući da je trač nepoželjna aktivnost koja se tradicionalno pripisuje ženama, treba imati na umu da je riječ o stereotipu.

Slika 1. prikazuje radnu inačicu obrade natuknice *trač* u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku*⁴, mrežnome rječniku hrvatskoga standardnog jezika koji se trenutačno izrađuje u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Rječnik je utemeljen na dvama korpusima hrvatskoga jezika: *Hrvatski mrežni korpus – hrWaC* i *Jezična riznica*. Budući da je riječ o rječniku izvorno sastavljanome kao e-rječnik, zahvaljujući čemu obrada nije prostorno ograničena, natuknice će osim definicija sadržavati i brojne druge podatke o značenju i uporabi riječi, poput kolokacija, primjera uporabe preuzetih iz korpusa, uporabnih i normativnih napomena, podataka o semantički povezanim riječima i tvorenicama s poveznicama na odgovarajuće natuknice u rječniku i slično.

³ Mogućnosti uporabe korpusa kao izvora jezičnih podataka i različiti pristupi u korpusnim istraživanjima opisani su, primjerice u Tognini-Bonelli 2001.

⁴ *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik* četverogodišnji je projekt započeo u ožujku 2017. Projekt se izvodi u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, a podupire ga Hrvatska zaklada za znanost. Više o projektu može se pročitati na projektnim mrežnim stranicama (<http://ihjj.hr/mreznik/>) te u Hudeček i Mihaljević 2017.

trač trač im. m. (G trača, DL traču, A trač, I tračem; mn. N tračevi, G tračevā, DLI tračevima, A tračeve) 1 Trač je negativna ili senzacionalistička te često lažna ili poluistinita vijest o onome tko nije prisutan. - O svakome zna sve i svakoga trača, pa iako svi vole čuti sočan trač, nije omiljena među kolegama jer svi znaju da će kad-tad i oni biti meta njezinih otrovnih priča. - Od siječnja prošle godine u vezi je s megapopularnim pjevačem Justinom Timberlakeom, ali bez obzira na medijske tračeve po kojima se par trebao već nekoliko puta vjenčati, svadbena zvona još nisu odjeknula. - Gates je nakon najave odlaska opovrgnuo tračeve da je Microsoft u problemima zbog konkurencije. - Leonarda je gospođa u ranim četrdesetima, često je meta muških tračeva u mom društvu. Kakav je trač? kuloarski, glavni, glup, lažan, mastan razg., neprovjeren, nov, običan, ružan, sitan, sočan razg., svjež, vruć razg., zloban; gradski, holivudski, lokalni, medijski, novinski politički, seoski, ulični, uredski, zvjezdani; iz svijeta poznatih i slavnih, iz (javnoga, privatnoga) života, o poznatoj osobi, o trudnoći, o vezi Što trač može? kazati (da će se par uskoro vjenčati), krenuti, kružiti, procuriti, širiti se Što se s tračem može? čitati ga, čuti ga, demantirati ga, ispričati ga, objaviti ga, opovrgnuti ga, pokrenuti ga, potvrditi ga, prenositi ih, prepričavati ga, saznati ga, slušati ga, širiti ga Koordinacija: tračevi i glasine, tračevi i laži, tračevi i nagađanja, tračevi i priče, tračevi i skandali, tračevi i spletke, trač i ogovaranje; trač ili istina U vezi s tračem spominje se: lavina, ljubitelj, meta, predmet, prepričavanje, širenje, tema, žrtva 2 razg. Trač je opušten razgovor o svakodnevnom temama. - Vanjski prostori s bazenom i prekrasno uređeni vitovi idealni su za sjedenje uz knjigu ili trač s prijateljima! - Nama treba malo dobrog materijala za trač uz popodnevnu kavu. Mrtvi sinonimi: brbljanje, čavrljanje tvorenice tračati, tračer, trač-baba, trač-partija mrtve tvorenice: trač-novine, trač-rubrika

Slika 1. Radna inačica natuknice *trač* u *Mrežniku*

Mnoga su obilježja trača o kojima je govora bilo u prvome dijelu rada vidljiva iz popisa kolokacija preuzetih iz korpusa, primjerice njegov odnos prema istini (*lažan, neprovjeren*), namjera da se njime kaže što loše (*ružan, zloban*) te prožimanje javne i privatne sfere i raznolikost oblika u kojima se pojavljuje (*gradski, holivudski, lokalni, medijski, novinski, politički, seoski, ulični, uredski*). Traču su pridružena dva značenja, jedno uže i negativnije: *Trač je negativna ili senzacionalistička te često lažna ili poluistinita vijest o onome tko nije prisutan.* te jedno šire i blaže: *Trač je opušten razgovor o svakodnevnom temama.* Riječ *trač* nalazi se na granici razgovornoga i neutralnoga leksika. Budući u užemu smislu nije zamjenjiva neutralnom riječju, a u širem je sinonimna neutralnijim riječima kao što su *brbljati* ili *čavrljati*, odlučeno je da će se odrednicom *razgovorno* obilježiti samo drugo, šire značenje riječi *trač*.

Iako se u korpusnim podacima žene češće pojavljuju kao osobe koje se bave tračem, to nije isključivo tako, stoga su odabrani primjeri u kojima se osobe obaju spolova spominju kao sudionici trača. Primjerima se također nastojala pokazati raznolikost predmeta trača (privatne i javne osobe, tvrtke...). Međutim, budući da se u primjerima uporabe riječi *trač* često pojavljuju imena, trebalo je pripaziti na to da se odaberu oni u kojima se ne pojavljuju imena privatnih osoba te da se imena privatnih osoba ili tvrtki ne spominju u izrazito negativnome kontekstu. Kao zasebne natuknice obrađene su i izvedenice *tračati, tračer, tračERICA, tračERSKI* te polusloženice *trač-baba* i *trač-partija*, koje su poveznica povezane s natuknicom *trač*.

Zaključak

Pojam trača obuhvaća tekstove koji međusobno mogu biti poprilično različiti – može biti ostvaren usmeno i pisano, u privatnoj ili javnoj domeni jezičnoga djelovanja (privatni i javni trač), govoriti o različitim temama te može biti posredovan različitim medijima (na primjer usmeni razgovor, SMS-ovi, internet, radio, televizija, tiskovine). Neke su od općenitih karakteristika trača namjera govornika da o drugoj osobi kaže što manje ili više negativno,

prožimanje privatne i javne sfere te činjenica da je trač istodobno individualna i društvena djelatnost. Sadržajno se trač može odrediti kao „zanimanje za tuđe živote”, osobito za detalje koji predstavljaju odklon od uobičajenoga, očekivanoga ili društveno prihvatljivoga.

U tračevima o kraljevskim obiteljima česte su teme ljubavne veze i problemi, zaruke i vjenčanja, moda, putovanja i službeni posjeti, aktivnosti i hobiji te, naravno, skandali povezani s članovima kraljevskih obitelji. Tračevi u časopisima, pa tako i tračevi o kraljevskim obiteljima, obično su kratki tekstovi u obliku izvještaja o kakvome događaju. Njihova je struktura jednostavna, obično imaju naslov, nakon čega slijedi središnji dio u kojemu se izvještava o događaju. Katkad se u strukturi središnjega dijela može naći kratak uvod te, rjeđe, završetak u obliku zaključka, stava ili slično. Jezik trača karakterizira ekspresivnost i senzualizam, što odgovara sadržaju i funkciji tekstne vrste. Trač također nastoji udovoljiti zahtjevu za vjerodostojnosti, kojim se osigurava suradnja među sudionicima komunikacije, što se ostvaruje različitim sredstvima poput pozivanja na izvore ili fotografije.

Ivanetić u svojoj je klasifikaciji tekstnih vrsta trač svrstala u ekspresive, čija je namjera izraziti stav prema kome i čemu te u podskupinu tekstova kojima se izražava negativan stav. Trač se povezuje i s drugim funkcijama, poput informativne, zabavne ili utjecaja na mišljenje čitatelja. Također zadovoljava svih sedam konstitutivnih načela tekstualnosti de Beaugrandea i Dresslera.

Problemi koji se mogu pojaviti pri leksikografskoj obradi leksema povezanih s tračem i tračanjem proizlaze iz prirode trača kao načelno negativne jezične i društvene prakse te činjenice da se u korpusnome materijalu na kojemu je rječnik utemeljen mogu pronaći primjeri nekorektne jezične uporabe kao što je stereotipiziranje određenih društvenih skupina ili uvredljiv govor o pojedincima ili skupinama. Pred leksikografom je izazov da izbjegne bilježenje takvih elemenata u rječniku ili ukaže na njihov osjetljiv status, a istodobno vjerno prikaže jezičnu uporabu posredovanu korpusom.

Literatura

1. Anić, Vladimir. 2006. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Novi Liber. Zagreb.
2. Badurina, Lada. 2008. *Između redaka: studije o tekstu i diskursu*. Hrvatska sveučilišna naknada. Zagreb – Rijeka.
3. De Beaugrande, Robert-Alain; Dressler, Wolfgang Ulrich. 2010. *Uvod u lingvistiku teksta*. Prev. Palašić, Nikolina. Disput. Zagreb
4. *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*, <http://ihjj.hr/mreznik/> (pristupljeno 13. svibnja 2020).
5. *Hrvatsko strukovno nazivlje – Struna*, <http://struna.ihjj.hr/> (pristupljeno 13. svibnja 2020).
6. Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica Mihaljević. 2017. The Croatian Web Dictionary Project – Mrežnik. *Electronic lexicography in the 21st century. Proceedings of eLex 2017 conference*. Ur. Kosem, Iztok i dr. Lexical Computing CZ s.r.o. Brno – Leiden. 172–192.
7. Ivanetić, Nada. 2003. *Uporabni tekstovi*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za lingvistiku. Zagreb.

8. Schutz, Rik. 2002. Indirect Offensive Language in Dictionaries. *Proceedings of the 10th EURALEX International Congress*. Ur. Braasch, Anna; Povlsen, Claus. Center for Sprogteknologi. Copenhagen. 637–641.
9. Šonje, Jure. 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga. Zagreb.
10. ŠR = Birtić, Matea; Blagus Bartolec, Goranka; Hudeček, Lana; Jojić, Ljiljana; Kovačević, Barbara; Lewis, Kristian; Matas Ivanković, Ivana; Mihaljević, Milica; Miloš, Irena; Ramadanović, Ermina; Vidović, Domagoj. 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Školska knjiga – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
11. Tognini-Bonelli, Elena. 2001. *Corpus linguistics at work*. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam – Philadelphia.
12. VRH = *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. 2015. Školska knjiga. Zagreb.

GOSSIP AS A TEXT GENRE AND AS A LEXICOGRAPHIC PROBLEM

Abstract

*The paper deals with gossip, its description in dictionaries and its written form as found in newspapers and magazines. In the first part of the paper, an attempt is made to define gossip as a linguistic and social activity, with regard to its description in linguistic literature and contemporary Croatian dictionaries. After that, gossip is analyzed as a text genre based on the model developed by Nada Ivanetić in her book *Uporabni tekstovi (Practical Texts)*, which includes situational context, function, macrostructure and microstructure of the text genre. In addition, it is discussed how gossip as a text genre meets the seven standards of textuality introduced by de Beaugrande and Dressler: cohesion, coherence, intentionality, acceptability, informativity, situationality and intertextuality. The analysis is conducted on a corpus of texts focusing on royal families from the Croatian gossip magazine *Gloria*. Finally, a description of gossip in a modern e-dictionary is proposed and some lexicographic problems related to it are discussed based on the insights from the analysis of the text genre and the data in Croatian text corpora.*

Key words: *gossip, text genres, text analysis, standards of textuality, e-dictionaries, social stereotypes*